

1. *Коптілов В.* Широкі обрії поетичного перекладу / В. Коптілов // Вітчизна. – 1976. – № 8. – С. 114. 2. *Литвинець М.* У змаганні з часом / М. Литвинець // Літературна Україна. – 1998. – № 31–32. – С. 4. 3. *Микитенко О.* Пам'яті друга / О. Микитенко // Всесвіт. – 2006. – № 3–4. – С. 145. 4. *Москаленко М.* Нариси з історії українського перекладу / М. Москаленко // Всесвіт. – 2006. – № 1–2. – С. 172–190. 5. *Москаленко М.* Нариси з історії українського перекладу / М. Москаленко // Всесвіт. – 2006. – № 3–4. – С. 154–171. 6. *Москаленко М.* Нариси з історії українського перекладу / М. Москаленко // Всесвіт. – 2006. – № 5–6. – С. 175–195. 7. *Москаленко М.* Нариси з історії українського перекладу / М. Москаленко // Всесвіт. – 2006. – № 7–8. – С. 192–206. 8. *Москаленко М.* Нариси з історії українського перекладу / М. Москаленко // Всесвіт. – 2006. – № 11–12. – С. 160–174. 9. *Савчин В.* Лукашіана Михайла Москаленка / В. Савчин // Всесвіт. – 2007. – № 3–4. – С. 146–151. 10. *Стріха М.* Чистому серцем / М. Стріха // Сучасність. – 2006. – № 5–6. – С. 142–148.

Борисова О.В., к.філол.н.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ МЕТАФОРИ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ Ф.С. ФІЦЖЕРАЛЬДА «ВЕЛИКИЙ ГЕТСЬБІ»

У статті розглядаються особливості перекладу метафори в художньому тексті, визначаються найбільш частотні способи перекладу кожного виду метафори.

Ключові слова: метафора, традиційна метафора, стерта метафора, авторська метафора, розгорнута метафора, контекстуальна заміна, калькування, описовий переклад, смисловий розвиток.

В данной статье рассматриваются особенности перевода метафор в художественном тексте, определяются наиболее частотные способы перевода для каждого вида метафоры.

Ключевые слова: метафора, традиционная метафора, стертая метафора, авторская метафора, контекстуальная замена, калькирование, описательный перевод, смысловое развитие

This article deals with some peculiarities of metaphor translation in belles-lettres. The most frequent ways of translation for each type of metaphor were founded and investigated.

Key words: metaphor; traditional metaphor; dead metaphor; individual metaphor; contextual substitution, replication, descriptive translation, meaning development.

Метафора є невід'ємною частиною нашої мови. Її можна знайти не лише в художніх текстах, але й в будь-якому іншому тексті (в науковому, публіцистичному, тощо). Вивчення метафори є традиційним, але стає все більш інтенсивним та охоплює різні

сфери знань: філософію, логіку, психологію, літературознавство, риторику, різні школи лінгвістики, перекладознавство. Універсальність метафори проявляється в просторі та в часі, в структурі мови та в її функціонуванні. Інтерес до вивчення метафори можна також пояснити інтересом до семантичних проблем мови та номінативної діяльності людини. Аналіз сучасних наукових робіт показує, що інтерес до перекладу метафор, а також перекладацьких трансформацій, які використовуються при передачі метафор постійно зростає, тому ми вважаємо, що обрана нами тема є *актуальною*.

Мета нашої статті полягає у виявленні особливостей відтворення метафор в українському перекладі роману Ф.С.Фіцджеральда «Великий Гетсбі». *Об'єктом дослідження* є слова, словосполучення та речення, що містять метафори. *Предметом дослідження* є способи перекладу та перекладацькі трансформації, які застосовуються при відтворенні метафор. *Матеріал дослідження* – роман Ф.С.Фіцджеральда «Великий Гетсбі» та друкований українській переклад роману. *Науковою новизною* проведеного дослідження є встановлення частотності використання певних перекладацьких способів перекладу при перекладі різних видів метафор на матеріалі роману Ф.С.Фіцджеральда «Великий Гетсбі» та його перекладу українською мовою.

Поставлена наукова проблема передбачає вирішення наступних наукових завдань:

- виявити труднощі перекладу метафор;
- визначити способи перекладу метафор;
- дати характеристику перекладацьких трансформацій, які відбуваються під час перекладу;
- описати особливості перекладу кожного з видів метафор;
- зробити частотний аналіз особливостей перекладу метафор.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми перекладу метафори в художньому тексті підіймають як закордонні так і українські науковці. Серед робіт, в яких простежується проблема перекладу метафор, слід згадати такі наукові роботи як: «Практические основы перевода» Т.А.Казаковой; «Метафора в языке и тексте» В.Н. Телія; «Экспрессивность текста и перевод» І.М. Вовк; «Теория метафоры» Н.Д. Арутюновой та ін. Тема перекладу метафор також активно підіймається на науково-практичних конференціях, увагу привертають наукові статті таких дослідників, як: А.В.Неміровської («Перевод метафори в художественном тексте»), Т.О.Нікіфорової («Авторская метафора в художественном тексте и ее преобразование в переводе»), М.А.Смирнової («Перевод метафор в романах Д.Г.Лоуренса»), В.В.Овсяннікова («Метафора в англоязычном переводоведении») [www.utr.sbr.ru/doc/Fyodorov%2002005_thesis.htm], вітчизняних науковців: О.О.Балабина «Лакунарні особливості художньої метафори: зіставно-типологічний аспект», Вострякова Н.В. «Типи іспанської сенсорної метафори та її переклад українською мовою» [Мовні і концептуальні картини світу] та ін.

Оскільки існує декілька різних класифікацій метафори слід зазначити, що в нашій статті ми розглядаємо метафори за такою класифікацією:

1) **традиційна метафора** – це метафора, яка є загальноприйнятою в будь-який період та в будь-якому літературному напрямку;

2) **стерта метафора** – це загально прийнята метафора, фігуральний характер якої вже не існує;

3) **авторська метафора** – це метафора, яка відображає бачення оточуючих предметів автором;

4) **розгорнута метафора** – метафора, яка послідовно проявляється у великому фрагменті повідомлення.

З огляду на особливості перекладу, теоретики виділяють такі класи метафор:

- метафори, що мають у мові перекладу буквальні відповідники;
- метафори, що не мають у мові перекладу буквальних відповідників;
- метафори, що можуть перекладатися у два способи: буквальні (на рівні слів) і вільно (на рівні словосполучень) [В.Н. Телия 1988, 5].

В романі «Великий Гетсбі» метафори використовуються для створення образу героїв, для їх більшої виразності. Образ головного героя, Гетсбі, є дуже динамічним, він змінюється протягом усього роману разом із зміною відношення автора до свого героя. Тут можна прослідкувати динаміку метафори протягом усього твору, як змінюються форми та функції метафори в створенні експресивно-емоційного портрету героя. Отже, при перекладі треба бути дуже уважним аби зберегти метафоричність, яку хотів передати автор. В цьому і виникають особливі труднощі перекладу метафори в художньому тексті.

Дослідження показує, що метафорична картина створюється на основі одночасно індивідуального та колективного досвіду, що необхідно врахувати під час перекладу метафор. Лише в контексті речення слова можуть отримувати переносне значення. Індивідуальне метафоричне значення слова не може бути заздалегідь підготовленим словником, що зазвичай викликає певні труднощі для перекладача.

Згідно класифікації метафор, яку ми розглянули вище, метафори поділяються в залежності від ступеня складності перекладу на: 1) традиційні, 2) стерті, 3) авторські та 4) розгорнуті. Розглянемо способи перекладу, що більш притаманні відтворенню кожного з наведеного виду метафори.

Відтворення традиційних метафор

Традиційні метафори містять в собі чітко виражений культурний відтінок. Вживання багатьох з них зумовлено мовною традицією. Для перекладу традиційних метафор використовують, як правило, *контекстуальну заміну*, тому що, зазвичай, образ метафори, що є традиційною для мови перекладу, не завжди має буквальний відповідник в мові перекладу, наприклад:

They meet all kinds of crazy fish (5,105). Вони водяться хтозна з ким (4,86).

Еквіваленту даної метафори в українській мові не існує, отже перекладач звертається до контекстуальної заміни, метафоричність виразу при цьому дещо втрачається.

В наступному прикладі також є актуальним цей прийом:

...he wasn't fit to lick my shoe (5,38). ...він не вартий і мого нігтя (4, 45).

В українській мові існує еквівалент даної метафори, але образ зовсім інший.

Відтворення стертих метафор

Стерті або мертві метафори, кажучи метафоричною мовою, вимерли від постійного вживання, але саме ці метафори свідчать про те, що вони відповідають семантичній

системі. Це ті метафори, які ми вживаємо кожного дня, не звертаючи увагу на приховану в них образність [В.Н. Телия 1988, 89].

Для перекладу стертих метафор, як показує дослідження, більшою мірою вживається метод калькування, наприклад:

Tom Buchan compelled me from the room as though he were moving a checker to another square (5,15). *Том Б'юкенен владно випроводив мене із вітальні – немов пересунув пішака з однієї клітки на іншу (4,32).*

Використання калькування в даному прикладі не порушує норми вживання та сполучуваності слів в мові перекладу, і разом з тим ця метафора є зрозумілою для реципієнта перекладу.

Українські граматичні конструкції також зазнають впливу англійських форм (в прикладі, наведеному нижче, в українському реченні активну дію виконує нежива істота, що є нетиповим для української мови, але є звичайним явищем в англійській мові):

The Buchanan's house floated suddenly toward us (5, 142). *Особняк Б'юкененів раптом вплив нам назустріч (4,109).*

В цьому прикладі, для перекладу стертої метафори перекладач вживає калькування, та зберігає метафоричність початкового образу.

Переклад авторської метафори

Авторська метафора, як відомо, відрізняється своєю сміливістю, оригінальністю та новизною. Часом автор проводить досить сміливі паралелі, які здається, зовсім не мають ніякого спільного концепту [В.Н. Телия 1988,87].

При перекладі авторської метафори, більшість перекладачів приймають за належне зберегти авторській текст, але й визнають можливість трансформації, коли це викликано мовною або художньою необхідністю. Перекладач намагається побачити оригінал очима автора та передати побачене правильно підібраним засобами своєї мови.

Для перекладу авторських метафор використовують майже усі види перекладу, але найчастіше використовується описовий переклад, наприклад:

Her voice is full of money...That was it. I'd never understood before. It was full of money – that was the inexhaustible charm that rose and felt in it, the jingle of it, the cymbals' song of it (5,121). *Уїїголосі відчувається дзвенкіт грошей... І так воно й було. Тільки тепер я зрозумів це. В її голосі дзвенькали гроші – ось що безнастанно вабило в його чарівних переливах, дзвенкіт металу, переможна сила кимвалів (4, 96).*

Застосувавши описовий переклад, перекладач повністю передав зміст та образність авторської метафори, разом з цим зберіг синтаксичну структуру речень.

Переклад розгорнутих метафор

Розгорнута, або розширена метафора складається з декількох слів, які вживаються метафорично та створюють єдиний образ, тобто є взаємопов'язаними та доповнюють одне одного для підсилення образу. Розгорнуті метафори, як правило, розкриваються протягом великого відрізка.

Найчастіше для перекладу розгорнутих метафор вживається смисловий розвиток, наприклад:

He felt their presence all about the house, pervading the air with the shades and echoes of still vibrant emotions (5,148). *Скрізь у будинку він відчував їхню присутність – йому здавалося, що у повітрі брияють відлуння освідчень* (4,113).

Перекладач вживає вираз *йому здавалось* в перекладі, не зважаючи на те, що цей зворот відсутній в тексті оригіналу, але він є логічним та доцільним розвитком перекладу.

Отже, як свідчать результати дослідження, наведені нижче в Таблиці 1, кожному типу метафори відповідає більш вживаний спосіб перекладу, що використовується при перекладі метафор в досліджуваному романі. Описовий переклад, як правило, може використовуватися в процесі відтворення всіх видів метафор і, таким чином, є універсальним, але не завжди бажаним.

Матеріалом для частотного аналізу слугували різні види метафор, взятих з роману «Великий Гетсбі», загальна кількість – 400 речень, що містять метафору.

Частотність застосування способів перекладу для кожного типу метафори в романі «Великий Гетсбі»

Таблиця 1.

	<i>Авторська метафора</i>	<i>Стерта метафора</i>	<i>Традиційна метафора</i>	<i>Розгорнута метафора</i>
<i>Описовий переклад</i>	80 %	-	-	8 %
<i>Калькування</i>	16 %	91 %	34%	40 %
<i>Контекстуальна заміна</i>	-	9 %	66 %	-
<i>Смисловий розвиток</i>	4 %	-	-	52 %

Підводячи підсумки, слід зазначити, що образність створюється письменником за допомогою різних мовних засобів. Тому перекладач має докласти зусиль, щоб не позбавити текст його яскравості, образності та індивідуальних особливостей стилю автора. Результати частотного аналізу показали, що універсальним методом перекладу є калькування та описовий переклад, але для кожного виду метафор існує свій власний метод, який сприяє найбільш адекватному перекладові.

Оскільки метафора притаманна текстам різних жанрів, то *перспективним* ми вважаємо порівняльне дослідження перекладу метафор в публіцистичних наукових та художніх текстах, встановлення особливостей перекладу метафор в цих типах текстів. Також, на нашу думку, є перспективним дослідження перекладу українською мовою метафор в англійських наукових текстах: вживання метафори в наукових текстах більш характерно для англійської мови аніж для української мови, тому було б доцільним проаналізувати особливості перекладу метафори на матеріалі наукових текстів.

1. *Метафора в мові і тексті*. Під редакцією В.Н. Телія. – М.:Вища школа, 1988.
2. *Мовні і концептуальні картини світу*. Вип.26, частина 1, Видавничий дім Дмитра Бураго. 3. *Збірка наукових тез*. – Режим доступу: www.utr.sbp.ru/doc/Fyodorov%2002005_thesis.htm 4. *Фіцджеральд Ф.С.* Великий Гетсбі.-Харків:Фоліо, 2003. 5. *F. Scott Fitzgerald. The Great Gatsby*. – Dnipro Publishers, Kiev, 1973.

Боровинський І., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ПЕРЕКЛАД АНГЛОМОВНОЇ РОМАНТИЧНОЇ ПОЕЗІЇ ЯК ОСОБЛИВОГО СПОСОБУ СВІТОСПРИЙНЯТТЯ

Стаття досліджує особливості перекладу романтичних поезій українською мовою. Проаналізовано специфіку відтворення романтичних образів із визначенням відповідного кола перекладацьких проблем.

Ключові слова: романтичний образ, перекладацький метод, диференційований підхід.

Статья исследует особенности перевода романтических поэзий на украинский язык. Проанализировано специфику передачи романтических образов с конкретизацией соответствующих переводческих проблем.

Ключевые слова: романтический образ, переводческий метод, дифференцированный подход.

The article dwells on the key issues of Romantic poetry representation in Ukrainian translations. Peculiarities of Romantic image interpretations are analyzed. Various translation challenges related to rendering into Ukrainian specific poetic pieces are outlined.

Key words: Romantic image, translation method, differential approach.

Об'єктом дослідження цієї статті є англomовна романтична поезія та її сприйняття українськими перекладачами. Предметом розвідки обрано специфіку відтворення англomовної романтичної поезії як особливого способу світосприйняття. Мета – виявити особливості відображення романтичної образності. Актуальність теми зумовлена інтересом вчених до інтерпретації художніх образів [Зорівчак 1982, Чередниченко 1980, Бех 1980, Лановик 1988, Рихло 2001, Пермінова 2008]. Новизна роботи полягає у комплексному підході до проблеми українського перекладу англomовного романтичного образу.

У перекладознавстві існують теорії, які в основу перекладацьких трансформацій кладуть формально-логічний принцип. Так, за теорією закономірних відповідників Я. Рецкера, в перекладі є повні, часткові, абсолютні та відносні еквіваленти [Рецкер 1974]. Така теорія, слід зауважити, майже зовсім непридатна для осмислення перекладу романтичної поезії, де образ створено всупереч звичній логіці. На які специфічні риси світогляду